

Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit

Resultaten van een onderzoek in opdracht van de
Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO) van de gemeente Rotterdam
naar verwachtingen en wensen van allochtone en autochtone
ouders ten aanzien van de basisschool in Rotterdam

Frederik Smit | Geert Driessen | Jan Doesborgh

Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit

Resultaten van een onderzoek in opdracht van de Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO) van de gemeente Rotterdam naar verwachtingen en wensen van allochtone en autochtone ouders ten aanzien van de basisschool in Rotterdam

Frederik Smit, Geert Driessen en Jan Doesborgh

1. Inleiding

Op verzoek de Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO) Rotterdam heeft het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) van de Radboud Universiteit Nijmegen een onderzoek uitgevoerd naar verwachtingen en wensen van (nieuwe) groepen allochtone ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam. Er is daarbij niet alleen gekeken naar ideeën, wensen en verwachtingen van groepen allochtone en autochtone ouders ten aanzien van de pedagogische en socialiserende functie van de thuissituatie en het basisonderwijs in Rotterdam, maar ook naar de afstemming tussen opvoedingsdoelen thuis en op school.

Het onderzoek richtte zich op tien etnische groepen, namelijk negen allochtone groepen en – als referentiegroep – de groep autochtonen. Binnen de allochtone groepen kan een onderscheid worden gemaakt tussen ‘oudkomers’, dat wil zeggen Turken, Marokkanen, Surinamers, Kaapverdianen en Pakistani (allochtone groepen die al langer in Nederland zijn) en ‘nieuwkomers’, oftewel Antillianen, Somaliërs, Joegoslaven en Russen (allochtone groepen die nog maar relatief kort in Nederland zijn). Met medewerking van diverse Rotterdamse (migranten)organisaties zijn in de tweede helft van 2003 in totaal bijna 1000 vraagesprekken (100 per groep) gehouden met ouders van kinderen in het basisonderwijs over:

- schoolkeuzemotieven van ouders;
- informatievoorziening van ouders;
- visie van ouders op communicatie met school;
- opvoedingsdoelen van ouders;
- verschuivingen in normen en waarden;
- visie van ouders op partnerschap met de school;
- partnerschapsrelatie.

De visie van de school op de samenwerking met ouders is in dit onderzoek niet belicht. Dit betekent niet dat de school geen verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van de opvoeding. Beide partijen, zowel ouders als school, hebben hun verantwoordelijkheid. Ouders zijn verplicht hun minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden. Zij hebben ook de plicht hun kinderen als leerling bij een school in te schrijven en er voor te zorgen dat hun kinderen de school bezoeken. De school is op haar beurt verplicht zich in te

spannen de leerlingen zo goed mogelijk onderwijs te geven. Leerlingen zijn er mee gebaat dat ouders en school contact onderhouden en samenwerken. Ouders en school dienen vanuit hun eigen verantwoordelijkheid een bijdrage te leveren aan het welbevinden en de ontplooiing van de leerlingen.

De centrale vraag van het onderzoek luidde: Wat zijn de ideeën, wensen en verwachtingen van (nieuwe) groepen allochtone ouders en autochtone ouders ten aanzien van de pedagogische en socialiserende functie van de thuissituatie en het basisonderwijs in Rotterdam?

2. Conclusies

2.1 Algemene conclusies

Schoolkeuzemotieven van ouders

De afstand tot of bereikbaarheid van de school is voor de meeste ouders de belangrijkste reden om voor een school te kiezen. Met name geldt dit voor Turken, Antillianen en Pakistanen. Voor Nederlandse en Turkse ouders is de sfeer op scholen een belangrijk element bij de schoolkeuze. Slechts de helft van de ouders let ook op kwaliteit van het onderwijsaanbod. Marokkaanse, Antilliaanse en Kaapverdiaanse moeders kiezen doorgaans alleen, zonder overleg met hun (ex-)partner voor een school.

Informatievoorziening van ouders

Ouders zijn doorgaans weliswaar goed geïnformeerd over wat er in de klas gebeurt, maar zijn in mindere mate op de hoogte van wat er op schoolniveau speelt. De kinderen brengen meestal als boodschapper de informatie van de leerkracht en schoolleiding over naar de ouders. De schoolkrant speelt een belangrijke rol bij het verspreiden van nieuws op schoolniveau.

Een actieve houding van ouders richting school om informatie in te winnen is niet van invloed op de mate waarin ouders het idee hebben beter goed geïnformeerd te worden over zaken die op klas- en schoolniveau spelen. Het kan zijn dat leerkrachten voor alle ouders een soort 'basispakket' aan informatie aanbieden, ongeacht of ze zich actief opstellen naar school toe of niet. Waarschijnlijker is

dat actieve ouders kritischer zijn over de informatie die ze krijgen en ook minder gauw tevreden zijn te stellen. Autochtone ouders participeren actiever bij activiteiten in de klas dan allochtone ouders. Tussen groepen van allochtonen zijn er echter geen verschillen. Wel participeren hoger opgeleide oudkomers (i.c. Turken, Marokkanen, Surinamers, Kaapverdianen, en Pakistani) meer in de klas dan lager opgeleide oudkomers. Bij 'nieuwkomers' (i.c. Antillianen, Somaliërs, Joegoslaven en Russen) is het verschil minimaal. Dit betekent dat de genoten opleiding voor nieuwe groepen allochtonen een minder belangrijke voorwaarde of drempel is om te participeren dan voor 'oudkomers'.

Visie van ouders op communicatie met school

De overgrote meerderheid van de ouders wil graag informatie hebben over de leerprestaties en het welbevinden van hun kind. Vragen van allochtone ouders zijn gericht op de aard en frequentie en het verbeteren van het contact met de school (c.q. het proces). Autochtone ouders zijn meer geïnteresseerd in de organisatie en het beleid van de school en specifieke problemen met kinderen (c.q. de inhoud).

Een kwart van de ouders ervaart problemen in contacten met leerkrachten en school die veroorzaakt worden door verschillen in opvattingen over opvoeding. Met name Somalische ouders vinden dat leerkrachten te weinig aandacht hebben voor hun specifieke wensen en zich niet aan afspraken houden. Ouders die problemen ervaren in contacten, vinden dat het onderwijzend personeel beter naar hen moet luisteren en dat er ook beter met hen gecommuniceerd moet worden.

Opvoedingsdoelen van ouders

Ouders bepalen doorgaans zelf hoe zij hun kind opvoeden. Somalische ouders overleggen daarentegen ook dikwijls met familie en leerkrachten over hoe ze hun kind groot brengen. Ouders verschillen in de mate waarin zij hun verantwoordelijkheden als opvoeders waarmaken. Onder Antillianen en Somaliërs komt het ook voor dat zij de opvoeding overlaten aan de school. Vooral Turkse en Pakistaanse ouders stellen dat zij het onderwijs actief ondersteunen. Opvallend is, dat de mate waarin ouders contact hebben met de school geen relatie heeft met de wijze waarop ouders hun kinderen opvoeden.

De eigen opvoeding, het geloof en de traditionele cultuur vormen het belangrijkste referentiekader voor de opvoedingsdoelen van allochtone ouders. Ouders uit landen met een sterke mate van traditionalisme en collectivisme leggen bij de opvoeding meer nadruk op relationele waarden en normen, zoals gehoorzaamheid, respect en behulpzaamheid, dan ouders uit modernere en meer individualistisch ingestelde samenlevingen.

Allochtone ouders hechten over de hele linie veel waarde aan het leren hanteren van regels. De belangrijkste opvoedingsdoelen die allochtone ouders voor ogen hebben, zijn op het rechte pad blijven en eerlijkheid, gevolgd door verantwoordelijkheid dragen en de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Van de Nederlanders vindt slechts een zeer kleine groep het belangrijk dat hun kinderen zich aan geloofsvoorschriften houden. De meeste Marokkaanse en Pakistaanse ouders vinden het daarentegen belangrijk dat hun kinderen zich aan dergelijke regels houden, omdat zij hun kinderen vanuit een geloofsvisie opvoeden. Kaapverdiaanse ouders stemmen in die zin overeen met Surinaamse en Pakistaanse ouders, dat zij hoge aspiraties hebben met betrekking tot de schoolloopbaan van hun kinderen en het belangrijk vinden dat hun kinderen goede prestaties halen op school. Nederlandse ouders vinden het allerbelangrijkste dat hun kinderen leren samenwerken.

Moslimouders geven religieuze opvoedingsdoelen een hoge prioriteit. Zij vinden het belangrijk dat kinderen zich thuis en op school aan geloofsvoorschriften houden. Daarnaast hechten ze waarde aan overdracht van normen en waarden. Ook zijn ze van mening dat migrantenorganisaties een belangrijker plaats moeten krijgen in de relatie ouders en school.

De opvoedingsdoelen van allochtone gezinnen wijken doorgaans sterk af van die van de Nederlandse gezinnen. Ontworteld uit hun eigen tradities neigen veel allochtonen tot het aanhouden van een streng regime voor hun kinderen en het scheppen van een eigen wereld binnen deze, voor hen vreemde, omgeving. Het niet of beperkt beheersen van de Nederlandse taal bevordert deze houding nog eens extra. Het gebrek aan voldoende oriëntatie in de samenleving levert echter allerlei conflictstof op. Zo is er onbegrip over de wijze waarop de leerkracht met hun kind omgaat, vooral als er gedragsproblemen

zijn. Vanuit de eigen traditie staan ouders een streng regime voor en is 'de meester' de deskundige en de baas.

2.2 Partnerschap

Visie van ouders op partnerschap met de school

Opvoeding en onderwijs vinden veelal geïsoleerd naast elkaar plaats. Ouders spannen zich over het algemeen weinig in om een goed contact met de school te onderhouden over de opvoeding thuis en op school. Ouders leveren nauwelijks een actieve bijdrage aan de communicatie over het welbevinden en de ontplooiing van de leerlingen op school. Er is weinig afstemming over de opvoeding thuis en op school. Het uitwisselen van kennis en ervaringen op ouderavonden en in contacten met leerkrachten heeft geen relatie met het opvoedingsgedrag van ouders. Traditionele allochtone ouders vinden dat veel leerkrachten te informeel met hun kinderen omgaan; zij willen meer afstand tussen kinderen en volwassenen. Bij autochtone ouders staan autonomie en zelfontplooiing van kinderen voorop.

Partnerschapsrelatie

De grote meerderheid van ouders geeft – ondanks hun kritiek – goede rapportcijfers voor de contacten met klasseleerkracht, de schoolleiding, zichzelf als opvoeder en de relatie met kind. Een ruime meerderheid van de ouders is daarentegen ontevreden over het meepraten over normen en waarden, het invloed kunnen uitoefenen op opvoedingsideeën van de school en de mate waarin de leerkracht aandacht besteedt aan het geloof. Een klein deel van de ouders heeft ook geen idee van wat er gebeurt op dit gebied.

Allochtone ouders vervullen een beperkt aantal rollen bij de voorbereiding op het onderwijs, het informeren van elkaar over opvoeding en onderwijs en het elkaar ondersteunen. De meeste ouders vinden dat ze goed geïnformeerd worden door de leerkrachten en school. Het probleem waar allochtone ouders echter soms tegen aan lopen is, dat de communicatie met de leerkracht vaker eenzijdig is en dat de aanpak van hun kinderen niet altijd overeenstemt met wat zij voor ogen hebben.

Met name Turkse, Antilliaanse en Somalische ouders ervaren problemen in de communicatie met school. Somalische ouders vinden het een doorn in het oog dat onaangepast gedrag niet wordt aangepakt. De aanstelling van een 'contact'-ouder zou volgens hen een stap in de goede richting zijn.

Allochtone ouders verschillen van mening van de Nederlandse ouders over de didactische aanpak van de basisschool waarbij leerlingen relatief veel vrijheid hebben om hun eigen leerproces vorm te geven. Allochtone ouders zouden willen dat er meer traditioneel wordt lesgegeven en opgevoed, omdat ze vinden dat hun kinderen zich dan beter kunnen ontwikkelen.

Allochtone ouders weten doorgaans, in tegenstelling tot autochtone ouders, geen partnerschapsrelatie met de school op te bouwen als gevolg van taalproblemen. Dit wordt mede veroorzaakt door de voortdurende gezinsvormende migratie, culturele verschillen in communicatie, en verschillen in opvattingen over de verantwoordelijkheid voor opvoeding en onderwijs. Om de kloof te overbruggen is het noodzakelijk dat ouders en leerkrachten zich openstellen voor elkaar en dat ze het onderwijs als een gezamenlijke taak en verantwoordelijkheid zien. Dit laatste vereist ook, dat de allochtone ouders daar concreet werk van maken. Het vereist in ieder geval een laagdrempelige toegang. De Open-wijkschool (of varianten daarop als de Vensterschool, Brede school) lijkt in dit verband perspectieven te bieden, een omgeving waar ouders zelf ook (taal)onderwijs kunnen volgen en waar ze niet alleen in contact komen met de school van hun kinderen, maar ook met overige wijkbewoners. Op die manier kunnen ze in aanraking komen met verschillendsoortige normen en waarden, die van de Nederlandse samenleving en van de school, waardoor zij wellicht een grotere bijdrage kunnen leveren aan de voorbereiding van hun kinderen op het onderwijs, beter met de leerkracht kunnen communiceren over opvoeding en onderwijs en ook meer support kunnen verlenen.

De gemeente Rotterdam besteedt vanuit diverse beleidsterreinen aandacht aan ouderbetrokkenheid: vroeg- en voorschoolse educatie, opvoedingsondersteuning en de brede school. Ouderbetrokkenheid maakt dus integraal deel uit van diverse beleidsterreinen. Rotterdam heeft het concept van de brede school geïntroduceerd met het doel iets te doen aan de onderwijsachterstand van leerlingen. Alle

scholen met een SE- score boven de 140 (als indicatie van sociaal-economische achterstand van de leerlingenpopulatie) mogen zich brede school noemen en kunnen subsidie aanvragen voor het organiseren van activiteiten. Het zijn dus vaak zwarte scholen in zwarte wijken die hiervan gebruik kunnen maken. In de ideale situatie zijn brede scholen (multifunctionele) voorzieningen in wijken, waarin verschillende wijkbewoners elkaar treffen. Voor de Rotterdamse situatie gaat dit dus nog niet altijd op.

3. Aanbevelingen

Bewustwording

Leerkrachten en ouders zouden zich meer bewust moeten worden van het feit dat men elkaar nodig heeft. Dit om beter te communiceren over het pedagogische klimaat thuis en op school, over het zo goed mogelijk afstemmen van ieders bijdrage, over het leren ontwikkelen van respect voor ieders bijdrage aan de opvoeding en educatie van kinderen.

Rechten en plichten van ouders

Ouders hebben recht op goed onderwijs voor hun kinderen. Ouders zouden ervan bewust gemaakt moeten worden dat zij de plicht hebben om in het belang van hun kinderen contacten met de school te onderhouden en samen te werken bij opvoeding en onderwijs. Dat zij vanuit hun eigen verantwoordelijkheid een belangrijke bijdrage moeten en ook kunnen leveren aan het welbevinden en de ontplooiing van hun kinderen op school.

Beroepsmatig functioneren van leerkrachten

Vanuit de ouders gezien zou bij de initiële opleiding en nascholing van leerkrachten met name meer aandacht geschonken dienen te worden aan aspecten als:

- klantgericht, allochtoon-gericht werken, samenwerken, integriteit, zelfstandigheid en flexibiliteit, stressbestendigheid, gevoel voor sfeer en humor;
- ontwikkelen van vaardigheden om binnen een multiculturele en meertalige setting met allochtone ouders te kunnen communiceren;

- ontwikkelen van 'hulpverleningsmethodieken' gericht op het gebruik bij uiteenlopende doelgroepen (signalerings- en doorverwijsfunctie);
- doorgeven van kennis en vaardigheden: leerkrachten zouden een bijdrage kunnen leveren aan de deskundigheidsbevordering van collega's binnen de eigen werksituatie (intervisie).

Competentie-ontwikkeling van leerkrachten en ouders

De bijscholing van leerkrachten en ondersteuning van allochtone ouders zou gericht dienen te zijn op het optimaliseren van de interactie tussen leerkrachten en ouders. Ondersteuning zou ten goede dienen te komen aan zowel allochtone als autochtone ouders, ook ten behoeve van de onderlinge communicatie tussen verschillende etnische groepen ouders. Het doel van de bijscholing zou kunnen zijn om leerkrachten handvatten te bieden om de rollen die ouders kunnen spelen bij de affectieve en cognitieve ontwikkeling van hun kinderen te bevorderen. De inhoud van deze bijscholing zou kunnen bestaan uit:

- Taalgebruik van leerkrachten. Beter rekening houden in de contacten met ouders hoe om te gaan met taalproblemen van allochtone ouders.
- Duidelijke verhoudingen creëren tussen leerkrachten en allochtone ouders: (nog) meer duidelijkheid betrachten richting ouders wat de verwachtingen ten opzichte van elkaar zijn, en elkaar (leren) aanspreken op de eigen capaciteiten en verantwoordelijkheden. Het valt te overwegen leerkrachten met ouders aan het begin van het cursusjaar een contract te laten afsluiten, zodat zij elkaar kunnen aanspreken op gemaakte afspraken. Dit voorkomt dat ze steeds opnieuw moeten 'onderhandelen' over bijvoorbeeld actieve deelname van ouders bij lessen en onderwijs-ondersteunde taken thuis.
- Optimaliseren van de samenwerking tussen leerkrachten. Leerkrachten zouden de samenwerking met collega's kunnen optimaliseren teneinde het participatie-aanbod beter op elkaar af te stemmen.
- Optimaliseren van de samenwerking tussen (allochtone) ouders. Leerkrachten zouden de samenwerking tussen ouders kunnen stimuleren, hen helpen bewust te worden van eigen vanzelfsprekendheden en open te staan voor en het benutten van de meerwaarde van 'anders'-zijn van de eigen etnische groep en andere etniciteiten.

De inhoud van de ondersteuning aan ouders zou kunnen bestaan uit:

- Rechten en plichten. Basisinformatie over rechten en plichten van ouders en school ten aanzien van opvoeding en onderwijs en informatie over het Nederlandse onderwijssysteem.
- Partnerschap. Inzicht verschaffen wat een partnerschapsrelatie inhoudt in de relatie ouders en school. Wat men van elkaar als partners kan verwachten en hoe deze relatie vorm en inhoud kan worden gegeven.

Competentie-ontwikkeling managen 'ouderbetrokkenheid in diversiteit'

De competentie-ontwikkeling ten aanzien van het managen van ouderparticipatie in diversiteit zou gericht dienen te zijn op het bestrijden van vooroordelen en het bestrijden van vormen van discriminatie op school-, groeps- en individueel niveau:

- herkennen, erkennen en hanteren van erkende gelijkwaardigheid en erkende ongelijkwaardigheid: de 'wij' populatie van de school en niet 'wij' (autochtonen) tegenover 'zij' (allochtonen);
- bestaand beleid checken vanuit heldere richtlijnen;
- inbouwen van overlegmomenten en evaluatiemomenten op allerlei niveaus;
- op de hoogte blijven van landelijke ontwikkelingen en benutten van netwerken;
- te nemen stappen steeds bezien vanuit of relateren aan het totale beleid.

Dialogo allochtone organisaties

Het is van groot belang dat scholen contacten gaan onderhouden of intensiveren met allochtone organisaties om de relatie met de allochtone ouders te verbeteren.

Dit onderzoek heeft zich uitsluitend beziggehouden met de wensen en verwachtingen van allochtone ouders over het Rotterdamse onderwijs. Het was niet gericht op de initiatieven die reeds binnen de gemeente Rotterdam op het gebied van opvoedingsondersteuning en ouderbetrokkenheid worden genomen. Het is dus goed mogelijk dat hier genoemde aanbevelingen overlappen met projecten die al binnen de gemeente gaande zijn, respectievelijk binnenkort gestart

gaan worden. Een volledig beeld van deze initiatieven volgt uit de inventarisatie van de (basis)infrastructuur opvoedingsondersteuning die op dit moment vanuit de gemeente Rotterdam wordt gemaakt.

4. Tot slot

In het huidige landelijke integratiebeleid wordt een steeds groter accent gelegd op de eigen verantwoordelijkheid en – daarmee verbonden – de actieve inzet van immigranten. Integratie wordt daarbij opgevat als het participeren in uiteenlopende maatschappelijke domeinen. Het centrale medium bij het integratieproces is de taal, meer specifiek de Nederlandse taal. Integratie wordt gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor de realisering van de maatschappelijke kansen. De mate van integratie heeft echter niet alleen consequenties voor de positie van de immigranten zelf, maar vervolgens ook voor de maatschappelijke kansen van hun kinderen.

Op het terrein van het onderwijs wordt recentelijk de positie van allochtonen steeds meer geïnterpreteerd. In relatie tot allochtonen vormen onderwerpen als geweld op school, hoofddoekjes, islamitische scholen, voortijdig schoolverlaten, onderwijssegregatie, emancipatie, tolerantie en discriminatie, normen en waarden hot items in de maatschappelijke discussie. Daarbij aansluitend wordt ook op dit terrein vanuit de overheid een actievere houding van allochtone ouders geëist en meer verantwoordelijkheid bij hen gelegd.

Uit het hier gerapporteerde onderzoek blijkt allereerst dat er grote verschillen zijn tussen de onderscheiden etnische groepen. Maar ook dat het grootste deel van de betreffende ouders echt geïnteresseerd is in het onderwijs dat hun kinderen volgen. Zij geven aan betrokken te zijn bij dat onderwijs en er ook in te willen participeren. Problemen die zich daarbij voordoen liggen echter veelal op het terrein van de communicatie tussen ouders en school. Vergelijken met autochtone ouders maken allochtone ouders zich meer zorgen over het proces van de communicatie. Naar hun indruk is de communicatie vooral eenrichtingsverkeer: de scholen verstrekken wel enige informatie, maar staan te weinig open voor de

specifieke opvattingen, wensen en verwachtingen van allochtone ouders. Met name als het gaat om zaken die te maken hebben met hun geloofsovertuiging, accenten die gelegd worden op cognitieve dan wel sociaal-emotionele onderwijsdoelen, en verschillen in de pedagogische aanpak thuis en op school vormen aandachtspunten waarover volgens de ouders nauwelijks wordt gecommuniceerd, niet eenzijdig, laat staan tweezijdig.

Communicatie is daarmee een belangrijke voorwaarde voor ouderbetrokkenheid en -participatie. Uit het onderzoek wordt niet geheel duidelijk waaraan het ontbreken van een goede communicatie moet worden toegeschreven. Ongetwijfeld ligt een belangrijke reden daarvoor bij de betreffende ouders zelf: hun vaak gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal, hun lage opleiding en hun onbekendheid met het Nederlandse onderwijssysteem. Daarnaast is het zonder meer ook zo dat leerkrachten niet altijd over de specifieke communicatieve vaardigheden beschikken om met een dergelijke heterogeniteit aan allochtone talen en culturen om te gaan. Hieraan zou daarom in de initiële opleidingen en nascholingscursussen meer gerichte aandacht moeten worden besteed.

Colofon

Uitgave: ITS, Postbus 9048, 6500 KJ Nijmegen
Website: www.its-nijmegen.nl
Auteurs: Frederik Smit / Geert Driessen
Website: www.frederiksmit.com / www.geertdriessen.nl
Vormgeving: Yvonne Meeuwssen
Fotografie: Flip Franssen
Druk: Thieme MediaCenter Nijmegen